

Grozījumi Meža likumā: apetīte rodas ēdot

VIESTURS ĶERUS,
viesturs@lob.lv

Mans pirmais raksts par mežu tēmu "Putnos dabā" bija "Kāds zāgē zaru, uz kura mēs sēžam!" 2009. gada 2. numurā. Toreiz rakstīju par valdības lēmumu pēc nozares pieprasījuma palielināt maksimāli pieļaujamo ciršanas apjomu valsts mežos 2009.–2010. gadā. Lēmumiem, kas skar mežus, ir ilgtermiņa sekas, un arī toreiz – 2008. gada nogalē – pieņemtais lēmums atbalsoja līdz pat mūsdienām. Toreiz meža nozares nostiprinātā pārliecība, ka to, ko "mums vajag", var dabūt, neskatoties uz sekām mežam, ir vērsusies plašumā. Šogad Zemkopības ministrija nākusi klajā ar vairākām iecerēm grozījumos meža apsaimniekošanas likumos un noteikumos, kas vērsti uz koksnes ieguves interešu apmierināšanu, bet nopietni apdraud Latvijas mežus.

Cirst ātrāk, zināt mazāk

Visas ministrijas ieceres (tostarp par kailciršu platību palielināšanu) vienā rakstā izklāstīt nevarēšu, tāpēc šoreiz pievērsīšos tikai tai, kam varētu būt visnopietnākās sekas, – grozījumiem Meža likumā¹. Ar šiem grozījumiem paredzēts samazināt ciršanas vecumu lielākajai daļai Latvijas mežu (1. tabula), atteikties no regulāras meža inventarizācijas un iekļaut punktu, ka "mežsaimnieciskā darbība, ko veic atbilstoši šim likumam, atzīstama par atbilstošu normatīvo aktu prasībām sugu un biotopu aizsardzības jomā".

LOB un arī Latvijas Dabas fonds daudzkārt uzsvēruši, ka mežu apsaimniekošanā šobrīd netiek ievērots

Sugu un biotopu aizsardzības likums². Meža apsaimniekotājam pirms ciršanas jāzina, cik koksnes mežā pieejams, bet netiek prasīts pārliecināties, vai mežizstrādes dēļ neies bojā aizsargājamo sugu atradnes vai aizsargājami biotopi. Tā rezultātā dabas vērtību iznīcināšana saimnieciskajos mežos ir ierasta prakse, un šajā ziņā īpaši apdraudēti ir AS "Latvijas valsts meži" (LVM) apsaimniekotie valsts meži, jo tajos dabas vērtību ir vairāk. Tāpat esam rosinājuši noteikt mežizstrādes pārtraukumu putnu ligzdošanas laikā, lai novērstu desmitiem tūkstošu putnu (tostarp no īpaši aizsargajām sugām) ligzdu iznīcināšanu ik gadu. Zemkopības ministrija nolēmusi šīs problēmas nevis risināt, bet legalizēt, faktiski pasakot, ka Sugu un biotopu aizsardzības likums uz saimnieciskajiem mežiem neattiecas.

Savukārt lēmums atteikties no regulāras meža inventarizācijas nozīmē, ka ievērojami samazināsies valsts un līdz ar to arī sabiedrības rīcībā esošo datu par mežiem kvalitāte. Valsts meža dienestam, kas jau ilgu gadus tiek vājināts, samazināsies iespējas mežus efektīvi uzraudzīt. Dabas aizsardzības speciālistiem būs grūtāk identificēt dabas saglabāšanai potenciāli svarīgākās vietas. Iedzīvotāji

nevarēs gūt labu priekšstatu par to, kas notiek ar mežiem viņu dzīvesvietas apkārtnē un valstī kopumā.

Zemkopības ministrija norāda, ka uz zemes veiktu inventarizāciju vietā var izmantot satelītu ievāktos datus. Īpatnēji, ka Eiropas Savienības līmenī meža nozares pārstāvji, gluži pretēji, cīnās pret attālās izpētes datu izmantošanu. Mūsdienās attālās izpētes dati ir ļoti svarīgs informācijas avots, kas noteikti būtu jāizmanto, tomēr Zemkopības ministrijas plāniem ir divi būtiski trūkumi. Pirmkārt, sarunās ar Zemkopības ministrijas pārstāvjiem kļūst redzams, ka pašai ministrijai nav skaidrs ne tas, kādi dati ir pieejami un varētu tikt izmantoti meža inventarizācijas aizstāšanai, ne tas, cik šo datu izmantošana, tostarp lēmumu pieņemšanai nepieciešamā analīze, izmaksās. Otrkārt, kā uzsver speciālisti, kas nodarbojas ar šādu datu analīzi, pilnvērtīga priekšstata gūšanai ir nepieciešami **abi** datu avoti – gan satelītu dati, gan uz zemes veikta meža inventarizācija. Reizēm tiek apgalvots, ka Meža valsts reģistra datus, ko veido meža inventarizācijas rezultāti, var aizstāt ar Latvijas Mežzinātnes institūta "Silava" īstenoto Nacionālo meža monitoringu. Jāņem vērā, ka "Silavas" dati tiek ievākti parauglaukumos. Tātad noteiktas kļūdas robežās tie sniedz ticamu priekšstatu par valsti kopumā, bet

² Sugu un biotopu aizsardzības likums, pieņemts 16.03.2000. <https://likumi.lv/ta/id/3941-sugu-un-biotopu-aizsardzibas-likums>.

1. TABULA. Paredzētie Meža likuma grozījumi attiecībā uz galvenās cirtes vecumu.

Valdošā suga	Pašreizējais galvenās cirtes vecums (gadi)	Grozījumos paredzētais galvenās cirtes vecums (gadi)
Priede	101 (121*)	81
Egle	81	51
Bērzs	51 (71*)	51
Melnalksnis	71	51
Apse	41	31

* Tikai IV un zemākas bonitātes mežos

¹ Meža likums, pieņemts 24.02.2000. <https://likumi.lv/ta/id/2825-meza-likums>.

nevar aizstāt Meža valsts reģistru, kurā iekļauta informācija par katru meža nogabalu.

Ciršanas vecuma samazināšana: cēloņi un sekas

Lai cik kaitīgi būtu atteikties no mežu inventarizācijas un dabas aizsardzības regulējuma saimnieciskajos mežos, neapšaubāmi vislielāko kaitējumu nodarītu mežu ciršanas vecuma samazināšana.

Darbojoties ar šiem jautājumiem nu jau gandrīz 20 gadus, ir interesanti vērot, kā meža nozares runasvīri cenšas nekad neatzīt kļūdas – mežu apsaimniekošana Latvijā vienmēr ir nevainojama un ilgtspējīga, taču tā vietā, lai tāpat arī turpinātu (to taču nozīmē “ilgtspējīga”), vienmēr uzrodas kādi no līdzšinējās mežu apsaimniekošanas neatkarīgi apstākļi, kuru dēļ kaut kas jāmaina meža apsaimniekošanas regulējumā. Tagad paredzēts izsist vienu no līdzšinējās meža apsaimniekošanas pamatiem – galvenās cirtes vecumu. Tas esot palieka no okupācijas laikiem, radot riskus klimata pārmaiņu ietekmē un liedzot mežu efektīvi izmantot. Esot dikti uzkrājušās pāraugušas audzes, un tad nu risinājums esot cirst jaunākus mežus.

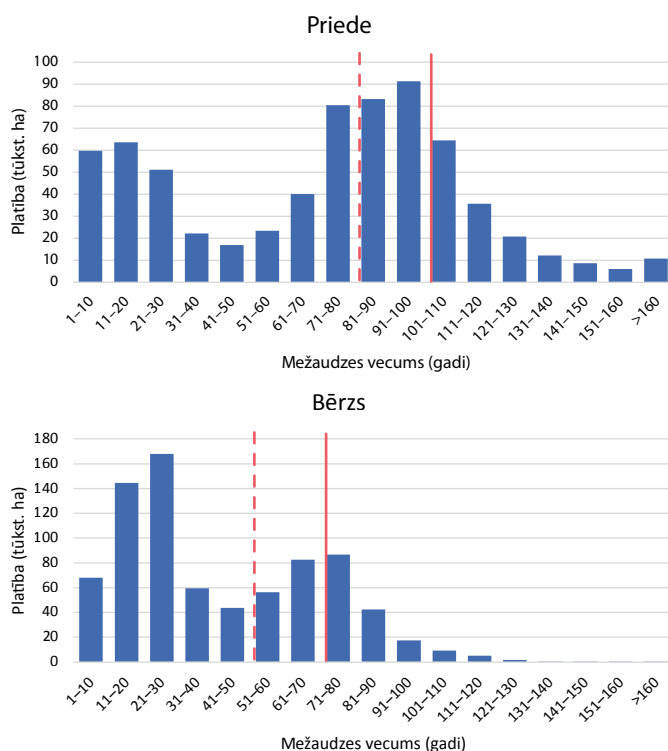

Foto: Viesturs Ķerus

Mežs pie manām mājām. Meža likums tam ļauj augt vēl vismaz 20 gadus, bet pēc grozījumiem tas būtu cērtams jau tagad.

Ticamāks skaidrojums vēlmei grozīt likumu ir tas, ka apetīte rodas ēdot un meža nozares apetītes apmierināšanai esošajā regulējuma “rāmī” vienkārši nepietiek mežu. Tolaik, kad tika pieņemts lēmums par ciršanas apjomu palielināšanu valsts mežos, Latvijas Kokrūpniecības federācijas vadītājs paziņoja, ka nozarei vajagot 11 miljonus kubikmetru koksnes gadā (valsts un privātajos mežos kopā). Toreiz savus 11 miljonus kokrūpnieki dabūja. Kopš 2019. gada ik gadu tiek nocirsti jau vairāk nekā 13 miljoni kubik-

metru, bet 2023. gadā tika sasniegts rekords – 15 miljoni kubikmetru, un tas uzreiz tika pārspēts nākamajā gadā ar 16 miljoniem. Un šādai mežizstrādes intensitātei, protams, ir sekas. Par dabas aizsardzības aspektiem minēšu tālāk, bet šeit atzīmēšu vien to, ka mežizstrādes kāpuma dēļ Latvijas meži no CO₂ piesaistītājiem kļuvuši par emisiju avotu un kopējais koksnes krājas apjoms Latvijas mežos pēdējos gados samazinās. Tātad mežizstrāde kļuvusi neilgtspējīga pat tikai no koksnes ieguves viedokļa.

1. ATTĒLS. Priežu, egļu un bērzu mežu vecuma struktūra mežos bez saimnieciskās darbības ierobežojumiem (Valsts meža dienesta dati). Nepārtrauktā sarkanā līnija iezīmē pašreizējo galvenās cirtes vecumu, raustītā līnija – Meža likuma grozījumos paredzēto.

Foto: Edgars Trops

likst dažādus šķēršļus mikroliegumu un jaunu īpaši aizsargājamu dabas teritoriju veidošanai. Turklāt jaunajās meža pamatnostādnēs, kas šobrīd nodotas sabiedriskai apspriešanai, starp citiem plāniem iekļauts arī “pārskatīt kailcirtes aizliegumu”.

Kā jau minēju iepriekš, nosacīti īstermiņa (tuvāko 10–20 gadu) sekas būtu mežizstrādes apjoma kāpums. Meža putnu indekss, kas parāda kopējo meža putnu populāciju stāvokli, uzrāda kritumu, un līdz šim veiktā analīze rāda, ka tas lielā mērā varētu būt skaidrojams ar mežizstrādes intensitātes kāpumu. Tātad vēl intensīvāka mežizstrāde nozīmē vēl lielāku kritumu putnu populācijās. Tā kā mežizstrāde putnu ligzdošanas laikā joprojām ir atļauta, mežizstrādes apjoma pieaugums nozīmētu arī lielāku kaitējumu putnu ligzdām.

Tāču, lai cik nepatīkamas būtu ciršanas vecuma samazināšanas īstermiņa sekas, vēl lielākas problēmas gaidāmas ilgākā termiņā. Lai tās saprastu, jāpatur prātā, ka mežs Latvijā ir dabiskā ekosistēma. Kad cilvēki mežus vēl neapsaimniekoja, Latviju klāja veci un dabiski meži, un tieši šādos mežos pielāgojušās dzīvot dažādas augu un dzīvnieku, tostarp putnu, sugas. Latvijā koksne tiek iegūta kailcirtē, un tas nozīmē, ka mežs, izņemot dažus kokus, tiek iznīcināts. Izcirtums, tāpat kā gandrīz jebkura mierā atstāta vieta Latvijā, ar laiku atkal kļūs par mežu – atgriezīsies koki un mellenes, atgriezīsies putni, un, jo vecāks mežs kļūs, jo vairāk tas tuvosies dabiskajam stāvoklim un vairāk būs meža pamatiedzīvotāju (tā saukto “meža speciālistu”) sugu, kas tajā atkal varēs apmesties uz dzīvi. Bet, kā jau minēju, ir nepieciešams laiks – jo ātrāk mežs tiek atkal pārvērst kailcirtē, jo vairāk būs to sugu, kas savas dzīvotnes atjaunošanos tā arī nesagaidīs.

Un mežs nav dzīves vide tikai putniem, bet arī cilvēkiem. Es arī dzīvoju mežā, un šo mežu apsaimnieko LVM. Kad pirms septiņiem gadiem LVM cirta mežu pie manām mājām, uzņēmuma darbinieks mani mīrināja, ka atlikušie nogabali manu māju tuvumā

Apodziņš *Glaucidium passerinum* ir viena no sugām, kas ciestu no mežu ciršanas vecuma samazināšanas.

Likuma grozījumu anotācijā Zemkopības ministrija raksta: “Sagaidāms mežizstrādes apjomu palielinājums.” Tātad pieaugums vēl virs pērnā gada 16 miljoniem kubikmetru! Protams, palielinot ciršanai pieejamo meža platību pieaugumu, var prognozēt, ka pieaugs arī ciršanas apjoms. Grozījumu rezultātā ciršanai pieejamo mežu platība varētu palielināties apmēram divas reizes. Tas gan nenozīmē, ka arī mežizstrādes apjoms dubultosies. To ierobežo arī citi faktori, piemēram, mežizstrādes uzņēmumu kapacitāte, tirgus situācija un mežu īpašnieku mērķi, kas var nebūt saistīti ar koksnes ieguvu. Pieaugums ir gaidāms, bet es, tāpat kā Zemkopības ministrija, nemēģināšu prognozēt, kāds tieši tas būs. Bet ar mežizstrādes apjomu pieaugumu ir līdzīgi kā ar algas pieaugumu – pietiek ar dažiem mēnešiem, lai mēs vairs negribētu vai pat nevarētu atgriezties pie iepriekšējās algas. Tāpat arī tagad nevar cerēt, ka Kristaps Klauss teiks, ka nozarei pietiek ar 11 miljoniem kubikmetru koksnes gadā. Problēma tā, ka pēc “dzīrēm”, kad tiks nocirsts papildu pieejamais apjoms (vienalga – 10 vai 20 gados), atkal sekos koksnes pieejamības kritums. Un negaidiet, ka tad meža nozares runasvīri teiks: “Pietiek!” vai atzīs šajos gados pieļautās kļūdas! Nē, varam droši gaidīt jaunus centienus samazināt ierobežojumus mežu ciršanai, draudot ar uzņēmumu bankrotu un darbavietu zudumu, un pie vainas noteikti nebūs pārmērīga mežu izciršana

iepriekšējos gados, bet kāds ārējais faktors – dabas aizsardzība, klimata pārmaiņas, ekonomiskā krīze, ģeopolitiskā situācija, administratīvais slogs vai kas nu tajā brīdī būs aktuāli.

To, ka iepriekš minētā prognoze ir ļoti ticama, redzam Meža valsts reģistra datus par meža vecuma struktūru (tajos pašos datos, kuru ievākšanu Zemkopības ministrija grib apgrūtināt). Kā jau rakstīju 2009. gadā, vairāku koku sugu mežu vecuma struktūrā ir “bedrē”, un tas attiecas arī uz trim saimnieciski nozīmīgākajām sugām – priedi, egli un bērzu (1. attēls). Kamēr “piķis” meža vecuma struktūrā ir jaunākā vecumā nekā ciršanas vecums, katrā nākamajā desmitgadē ciršanas vecumu sasniedz lielākas mežu platības, bet grozījumi pārceltu ciršanas vecumu otrpus šim “piķim”, un tas nozīmētu pretējo – turpmāk katrā desmitgadē no jauna ciršanas vecumu sasniegtu arvien mazākas meža platības.

Kaitējums dabai un cilvēkam

Bet kāpēc dabas aizsardzības organizācijai LOB vajadzētu uztraukties par koksnes pieejamību nākotnē un par mežu ciršanas vecuma samazināšanu?

To, kāpēc mums būtu jāsatraucas par koksnes pieejamību, mazliet jau iezīmēju iepriekš. Koksnes trūkums nozarei nozīmē, ka varam gaidīt centienus vēl vairāk likt šķēršļus dabas aizsardzībai un tikt pie mežu ciršanas pat aizsargājamās teritorijās. Jau tagad Zemkopības ministrija cenšas

vēl ilgi nebūs cērtami. Šobrīd tā arī ir – tie ir ap 60 gadu veci nogabali, kuros valdošā suga ir egle. Tātad ar pašreizējo regulējumu es dzīvošu mežā vēl tad, kad mani mazbērni sāks iet skolā. Bet Meža likuma grozījumi nozīmētu to, ka es drīz vien dzīvotu izcirtumā un šo mežu mani mazbērni varētu redzēt tikai fotogrāfijās.

Vai tu zini, cik vecs ir tev svarīgais mežs? Ja zini, salīdzini to ar Zemkopības ministrijas iecerētajiem grozījumiem!

Reizēm tie, kas uztraucas par mežu izciršanu, tiek mierināti ar to, ka koki tiks iestādīti vietā. Kā jau minēju, Latvijā arī bez stādīšanas izcirtumā atgrieztos mežs. Tajā pašā laikā koku stādīšana var būt nevis kompensācija par dabai nodarīto, bet vēl viens trieciens – ja daudzveidīga meža vietā tiek iestādīta monokultūra ar mērķi ātri izaudzēt, ātri nocirst, dabas daudzveidība šajā vietā zaudēta neatgriezeniski.

Process: ar steigu un pa nakti

Atzīmēšanas vērts ir arī process, kādā Meža likuma grozījumi tika virzīti.

Zemkopības ministrs Armands Krauze, kurš pirms vēlēšanām sauca sevi par zaļu, padomnieku un citu padomdevēju ietekmē kļuvis par aktīvu cīnītāju pret dabas aizsardzību un organizācijām, kas ar to nodarbojas. Dabas aizsardzības organizācijas viņš pielīdzinājis komunistiem un paziņojis, ka katrs nenocirsts mežs ir zaudējums nākamajām paaudzēm.

Neviens no Krauzes priekšgājējiem zemkopības ministra amatā, ar ko man bijusi darīšana, nav tik atklāti naidīgi izturējies pret dabas aizsardzības organizācijām un tik nicinoši izteicies par dabas aizsardzību, taču pati rīcība – virzīt būtiskus grozījumus steigā un pēc iespējas nekonsultējoties ar interešu grupām ārpus meža nozares – ir pavisam tradicionāla. 4. septembra rītā ministrs ziņoja, ka “vērtē iespējas samazināt koku ciršanas vecumu”, bet tās pašas

dienas pēcpusdienā Meža likuma grozījumi visiem par pārsteigumu jau bija publicēti. Viedokļa izteikšanai tika atvēlētas vien piecas dienas – līdz 9. septembrim. Tā kā daudz bija to, tostarp LOB, kas iebildumus tomēr paspēja iesniegt, 11. septembrī ministrs publiski pauda: “Attiecīgi mēs arī vērtēsim šos priekšlikumus [...] un turpināsim konsultācijas ar visām ieinteresētām pusēm.” Bet jau 11. septembra naktī grozījumi tika iesniegti Valsts kancelejā, izteiktos iebildumus vienkārši bez diskusijām noraidot.

A. Krauzes pārstāvētās “Zaļo un zemnieku savienības” partneri koalīcijā – “Jaunā Vienotība” un “Progresīvie” – Meža likuma grozījumus tomēr apturēja. Premjere Evika Siliņa pauda: “Neatbalstīšu ZZS virzītu plašāku mežu izciršanu bez pamatojuma, kā tas uzlabos mūsu ilgtspējīgu dabas resursu izmantošanu, kas dos pieešanu arī tautsaimniecībā.” Tagad jāseko līdzi, vai rezultāts būs normālas apspriedes ar visām ieinteresētajām pusēm vai tikai “labāks” pamatojums, vai varbūt mēģinājums Meža likuma grozījumus iedabūt Saeimā, apejot Ministru kabinetu. Līdzšinējā pieredze liek rēķināties ar visiem variantiem (no kuriem diemžēl normālas apspriedes ir mazāk ticamais).

Brīvību meža īpašniekiem?

Meža likuma grozījumu autoru un virzītāju retorika, kā jau tas redzēts arī iepriekš, mēģina veidot “frontes līniju” starp dabas aizsardzības organizācijām un meža īpašniekiem. Tiek apgalvots, ka grozījumi dos lielāku brīvību un parādīs lielāku uzticēšanos meža īpašniekiem, turpretī dabas aizsardzības organizācijas uzskatot meža īpašniekus par neprātīgiem meža postītājiem. Tā nav.

Protams, meža īpašnieki ir dažādi un viņu apsaimniekošanas mērķi un attieksme pret mežu arī, bet aptaujā, ko pasūtījām “Latvijas Faktiem” 2019. gadā, rāda, ka vairāk nekā 70 % meža īpašnieku uzskata, ka nevajadzētu ļaut cirst jaunākus mežus, nekā tas ir atļauts šobrīd. Arī LOB biedru un atbalstītāju vidū meža īpašnieku netrūkst. Tad, pēc iepriekš minētās

loģikas, arī paši meža īpašnieki neuzticas meža īpašniekiem? Varbūt meža īpašnieki apzinās, ka “īpašnieku brīvības” vārdā grozījumi nozīmētu arī ciršanas atvieglošanu mums visiem piederošajos – valsts – mežos, kas ar rūpīgu attieksmi pret mežiem vai izpratni par ilgtspējīgu saimniekošanu neizceļas. Arī Latvijas Radio raidījumā “Krustpunktā” vēl pirms grozījumu publicēšanas LVM toreizējais vadītājs Pēteris Putniņš publiski uzņēmās par tiem atbildību, paziņojot, ka “mēs” esot sagatavojuši konkrētus formulējumus, tostarp par ciršanas vecumu, grozījumiem dažādos normatīvajos aktos un “mapi” ar tiem iesnieguši Zemkopības ministrijā un Valsts kancelejā, preti saņemot solījumu, ka “šis viss tiks ņemts vērā”. LVM ir arī lielākais biedrs Latvijas Meža īpašnieku biedrībā, un tas vēl vairāk liek domāt, ka visa vicināšanās ar “brīvību meža īpašniekiem” karoģu lielākoties notiek LVM interesēs, valsts mežu īpašniekus – mūs visus – cenšoties no diskusijām izslēgt.

Mēs turpināsim sekot grozījumu virzībai un iestāties par to, lai netiktu upurēta Latvijas daba un ilgtspējīgas saimniekošanas principi. Ņemot vērā, cik straujš un neprognozējams bijis process līdz šim, nezinu, kur būsīm brīdī, kad lasīsi šo žurnālu, tāpēc arī nevaru pateikt, kā tieši jūs, LOB biedri, šobrīd vislabāk varat palīdzēt. Jebkurā gadījumā aicinu turpināt atbalstīt LOB un iesaistīties tās darbā. Īpaši svarīga ir biedru iesaistīšanās LOB īstenotajās putnu uzskaitēs, kas ļauj mums iegūt datus par putnu populāciju stāvokli un būt drošiem, ka mūsu argumenti ir balstīti uz faktiem. Bet par aktualitātēm mežu jomā – sekojiet informācijai plašsaziņas līdzekļos, LOB interneta lapā un sociālajos tīklos!

Summary

Amendments to the Forest Law: appetite comes with eating /Viesturs Ķerus/

In 2025, the Latvian Ministry of Agriculture has started an initiative to amend the Forest Law, lowering the age of the main felling, abandoning regular forest inventories, etc. If these changes were adopted, this would have negative consequences for biodiversity conservation in the future.